

PAP JÓZSEF*

KÍSÉRLET A MAGYARORSZÁGI VÁLASZTÓKERÜLETEK HUSZADIK SZÁZAD ELEJI ETNIKAI KARAKTERÉNEK MEGHATÁROZÁSÁRA¹

AN ESSAY TO DEFINE THE ETHNIC CHARACTERES OF THE CONSTITUENCIES IN HUNGARY AT THE BEGINNING OF THE 20th CENTURY

ABSTRACT

In this study we made an attempt to define the ethnic characters of the constituencies. We demonstrated the limits we come up against in the course of our work. Those statistical sources we have already processed up to now do not make it possible to form a true notion of the ratio of the national minorities in the population and in the group with property qualification, forming the local elite, in the constituencies. We attach importance to the solution of this problem from the point of view of the regional investigation of the results of parliamentary elections. We tried to remedy the shortage of sources by the help of statistical estimation. On the basis of the estimated ethnic character of the constituencies a map was constructed. As a result of our examination it was proved that the ethnic characters of the constituencies were parallel with the ethnic construction of the electors, consequently in our opinion the national minorities were not at a disadvantage in the course of the parliamentary elections. Additionally a map was made to show those constituencies where the parties of national minorities had success on the elections.

A dualizmuskori országgyűlési választások eredményeivel foglalkozó kutatásunk során többször szembekerültünk azzal a problémával, hogy a szakirodalomból gyakorlatilag hiányoznak a magyarországi országgyűlési választókerületek nemzetiségi karakterét bemutató adatok. A szerzők általában a megyei adatok felől közelítik meg a kérdést. Ez érthető is, hiszen a járási adatok nehezen hasznosíthatók, mivel az ország járási szerkezete és a választókerületi beosztás nem fedte egymást. Ha egy szerző meg akarja határozni, hogy hány kerületben alkotott többséget egy adott nemzetiség, akkor szinte kizárólagosan Katus László által felállított statisztikai nemzetiségi régiókat hívja segítségül,² ezeken belül kapcsolja egy-egy nemzetiséghez a választókerületeket. Ez a módszer célravezető lehet az etnikailag tiszta karakterrel rendelkező megyék esetében, de a egyes nemzetiségű törvényhatóságok esetén túl sok bizonytalansági tényezőt hordoz magában. Ha pontosabb képet akarunk alkotni, ami nélkülözhetetlen egy-egy nemzetiség választási magatartásának megvizsgálásához, akkor meg kell kísérelni a járási és a választókerületi adatok összehangolását.

A kerületek nemzetiségi karakterének megállapításához az adatbáziskezelés és a térinformatika nyújtotta lehetőségeket használtuk fel.³ A már korábban is több alkalommal felhasznált digitális választókerületi alaptérképünket az ország járási beosztásával vetettük össze. Ehhez meg kellett rajzolni, és térinformatikai módszerekhez alkalmazhatóvá kellett tenni a közigazgatási egységeket ábrázoló térképet. Ezt követően összekapcsoltuk a közigazgatási alaptérképet adatbázisunkkal, mely az 1880-as, 1890-es, 1900-as és 1910-es népszámlálási statisztika járássoros adatait is tartalmazza.⁴ Ezután a választókerületi és a járási térképet

* Egyetemi docens, Eszterházy Károly Főiskola, Eger.

összekapcsoltuk, és így a választókerületekben összesítődtek azok a járás részek, melyek a választókerület területére estek. Ezzel a módszerrel végeztük becslésünket. A digitalizálás alapjául szolgáló kerületi térképünk azonban csak vázlatnak minősül, arányait gyakran kellett kézi módszerekkel módosítani.⁵ Az alkalmazott eljárás azt feltételezi, hogy a járás minden pontjára ugyanazok az adatok jellemzőek, egy töredékére pedig az egésznek a megfelelő arányú része. Ez természetesen nem felel meg a valóságnak, hiszen nincs tekintettel például a lakott és lakatlan területekre, a járások egymástól eltérő karakterű részeire. Különösen a egyes lakosságú vidékeken lehetnek torzak az adatok. Azt azonban egy korábbi tanulmányunkban megállapítottuk, hogy a választókerületek közül csupán 5 található az 1910-es népszámlálás alapján készített nyelvhatáron úgy, hogy az metszi a kerületet, az etnikai karakter a többi kerületnél biztosnak tekinthető.⁶ A nemzetiségi területeken foltszerűen megjelenő, más, leggyakrabban magyar karakterrel rendelkező települések, gyakran önálló képviselő-küldő joggal rendelkezve nem torzítják az ún. megyei kerületek etnikai viszonyait.

Pontosabb képet akkor kaphatnánk, ha az ország összes települését választókerülethez rendelnénk, és a községsoros statisztikai adatokat kerületenként összesítenénk. Eltekintve az adatbeviteli munka hatalmas méretétől, jelenleg nem áll a rendelkezésünkre olyan, az egész országra kiterjedő kimutatás, mely a kerületek pontos települési listáját tartalmazná. Az alkalmazott módszer azonban nagy biztonsággal alkalmas a területek jellemzésére.

Egy kerület etnikai karakterét vizsgálva három adatsort közlünk: a 66%-os többség már olyan arány, mely a becslés ellenére is biztos többségnek tekinthető. Az 50% feletti arány már tartalmazhat olyan kerületeket, ahol az adott nemzetiség abszolút többsége kérdéses, de valószínű, hogy még mindig megfelel a relatív többségnek. A legnagyobb nemzetiség figyelembevétele azonban már több problémás kerületet is tartalmazhat, hiszen az egyes etnikai csoportok között itt a különbség gyakran csak néhány százalék, tehát a kerület könnyen egy másik nemzetiség területébe csúszhat át.

1. táblázat. Választókerületek becsült etnikai karaktere (1910)

Table 1. Estimated ethnic characters of the constituencies

	66% feletti arány		50% feletti arány		Legnagyobb nemzetiség		A nemzeti-ség aránya 1910-ben
Magyar	199	48,18%	216	52,30%	231	55,9%	54,5%
Román	40	9,69%	62	15,01%	72	17,2%	16,1%
Szlovák	32	7,75%	49	11,86%	56	13,6%	10,7%
Német	6	1,45%	21	5,08%	38	9,2%	10,4%
Horvát	1	0,24%	1	0,24%	1	0,2%	1,1%
Szerb			4	0,97%	6	1,5%	2,5%
Rutén	6	1,45%	7	1,69%	8	1,9%	2,5%
Olasz		0,00%	1	0,24%	1	0,2%	
Szlovén	1	0,24%	1	0,24%	1	0,2%	
Nincs egyértelmű karakter	127	30,75%	51	12,35%	0	0,0%	
Összesen	285	69,01%	362	87,7%	413	100%	

Forrás: Saját szerkesztés

A táblázat jól mutatja, hogy 66%-os érték mellett a kerületek 30,75%-a nem sorolható be egyik nemzetiség törzsterületébe sem, de 50% figyelembevétele mellett már csupán 12% nem rendelkezik egyértelmű karakterrel. Adatbázisunk szerint ebből az 51 kerületből

13-ban a magyar, 10-ben a román, 7-ben a szlovák, 17-ben a német, 3-ban a szerb, egyben pedig a rutén nemzetiség volt a legjelentősebb. Fontos azt is megjegyezni, hogy a második nemzetiség igen gyakran nem a magyar volt. A 38 relatív nemzetiségi többséggel rendelkező kerületek közül csak tizenháromban követi a legnagyobb nemzetiséget a magyar, tehát a többi esetben a kerület nemzetiségi többsége biztos volt. A 10 román közül két esetben, a 17 német közül kilenc esetben, a három szerb vegyes kerületből egyben, valamint az egy érintett rutén kerületben a magyar volt a második legjelentősebb nemzetiség, úgy, hogy az elsőnek nem volt meggyőző többsége a becslésünk alapján. De azok a kerületek, ahol relatív többséggel rendelkezett a magyarság, a nemzetiségek összességükben 50% feletti értéket adtak, tehát a kerület nemzetiségeinek minősíthető.

Ha a kerületek etnikai karakter szerinti csoportjait összevetjük az adott nemzetiségnek a lakosságon belüli arányával, akkor látható, hogy azok párhuzamban vannak az ország nemzetiségi viszonyaival. A magyarok, a románok és a szlovákok esetében enyhe felül-reprezentáció figyelhető meg, míg a rutének, horvátok és a szerbek törzsterületén kevesebb kerület alakítottak ki. Ha a kerületek az etnikai arányoknak megfelelően oszlottak volna el, akkor a magyarok törzsterületén 6, a románokén 5, a szlovákén pedig 12 kerülettel kevesebbet kellett volna kijelölni, míg a németeknek 5, horvátoknak és a szerbeknek 4-4, a ruszinoknak pedig 2 kerülettel többen kellett volna többségben lenniük, vagy a legnagyobb nemzetiséget adniuk.⁷ Ha az alul- és fölül-reprezentációt százalékos értékben jelenítjük meg, akkor a magyar területeken 2,5%-kal, a románon 7,6%-kal a szlovákon pedig 21%-kal volt több választókerület, mint ami a lakosság etnikai arányából következett volna, a németek 13%-kal, a szerbek 7%-kal, a horvátok 3,5%-kal a ruszinok pedig 3%-kal kevesebb kerülettel rendelkeztek. Az eltolódás, ami egyébként a kerületeknek az 5%-át érintette, elsősorban a nemzetiségek között okozott aránytalanságot, nem pedig a magyarokat preferálta a nemzetiségekkel szemben.

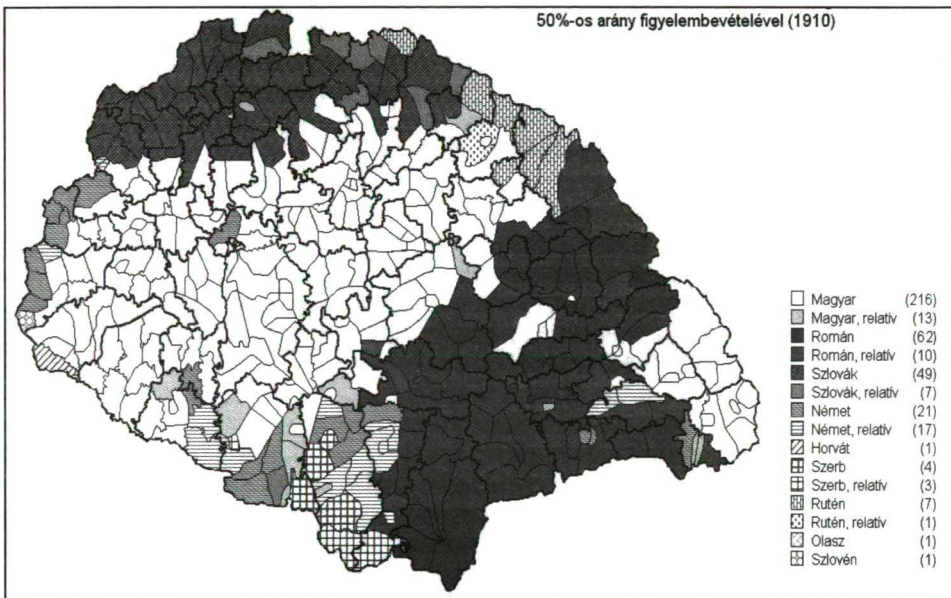
A kerületek kijelölésekor tehát az etnikai szempontok nem sérültek, hiszen a rendszer alapvetően nem torzította a választási struktúrát úgy, hogy nacionalista szempont miatt a magyar területen több kerületet jelöltek volna ki. De az ellenkező állítás sem tűnik megalapozottnak, mely szerint a választókerületi struktúra 1877–78-as kialakítása során a szabad- elvű kormánypárti politikusok, tudva, hogy a nemzetiségi területek szavazatira jobban számíthatnak, mint a függetlenségi magyarokéra, a nemzetiségi vidékeken jelöltek volna ki több kerületet, büntetve ezzel a dualizmussal szemben ellenzéki magyarságot.⁸

A fenti vizsgálat 50%-os értékeinek alapján szerkesztettük meg a választókerületek becsült etnikai karakterét bemutató térképet, melyen minden egyes bizonytalan kerületet, külön kategóriaként, az adott terület legnagyobb nemzetiségéhez kapcsolunk.

A választók etnikai jellemzői és a terület nemzetiségi szerkezete között azonban természetesen jelentős különbség lehetett. A szakirodalomban két egymást kizáró állítás található a kérdésről. Az egyik, Kristóffy József megállapítására hivatkozva, arra hívja fel a figyelmet, hogy a nemzetiségek, a románok kivételével népesedési adataikhoz képest felül-reprezentáltak szerepeltek a választók között. (Választói arány/lakossági arány 1910: magyar: 56,2%/54,5%, német 12,7%/10,4%, szlovák 11,4%/10,7%, román 11,2%/16,1%, rutén 2,9%/2,5%, horvát 1,2%/11%, szerb 2,8%/3%, egyéb 1,6%/1,7%.) Ezt az állapotot úgy érték el, hogy a nemzetiségek által lakott peremterületeken, nem utolsósorban egyébként az archaikusabb gazdasági viszonyok miatt, alacsonyabb értékben határozták meg a census szempontjából kulcsfontosságú földadóminimumot, míg a központi területeken ennek a földadónak a mértéke magasabb volt. A peremeken tehát az alacsonyabb földadó-összeggel beengedték a nemzetiségi lakosságot, míg a központi magyar területeken a magasabb adócenzussal kizárták a magyarságot.⁹ Más vélemény szerint azonban a választókerületek csaknem háromnegyedében többségben voltak a magyar választók, annak ellenére, hogy a választásra jogosultak országos arányai nagyjából megfeleltek az etnikai arányok-

nak.¹⁰ Az utóbbi megállapítás csak abban az esetben valósulhatott meg, ha a nemzetiségi területeken a kerületeket úgy hozták létre, hogy kisszámú, de nagy választói létszámú kerületbe tömörítik a nemzetiségiakat, míg a magyarokat több kisebb, kis választói létszámú kerületre osztják szét. Erre utaló információink azonban nincsenek, de elvégezhetünk egy becslést. A kerületek választói létszáma ismert, a lakosságszámukat azonban sajnos csak megyei szinten tudjuk biztosan, de adatbázisunk segítségével megbecsülhetjük. Ennek alapján kapcsolatot lehet keresni a megyék választói aránya, a kerületek etnikai karaktere és a becslült választói aránya között. A következő táblázat adatait úgy számoltuk ki, hogy a választókerület becslült választói arányát kivontuk vármegyéjének, törvényhatóságú joggal felruházott városának választói arányából. A számításhoz a választók esetében 1908-as, az összlakosság esetében pedig az 1910-es népszámlálási adatokat használtuk fel.

1. térkép. Választókerületek becslült nemzetiségi karaktere
Map 1. Estimated national character of the election districts

Forrás: Saját szerkesztés

2. táblázat. Választókerületek választói arányának eltérése a vármegyei átlagtól
Table 2. Divergence of the electors' rate of the constituencies from the county mean

	-10...-5%	-5-0%	0-5%	5-10%	10-20%	20%-
Magyar kerületek	–	39%	56%	3%	1%	1%
Nem magyar kerületek	1%	40%	50%	8%	1%	–

Forrás: Saját szerkesztés

A táblázat jól mutatja, hogy a magyar kerületek választóinak aránya becslésünk szerint 95%-ban +/-5%-kal tért el a törvényhatóság átlagértékétől, a nemzetiségi kerületekben pedig szinte teljesen azonos adatot kaptunk, hiszen ott ez az arány 90%. Másként fogalmazva a magyarnak vagy nemzetiséginek minősülő kerületek választói arányának a törvényhatósági átlagtól való eltérése között nincs szignifikáns kapcsolat.

Ha az 1908-ra számított 6,2%-os országos átlagtól vizsgáljuk meg a kerületek választó arányának ez eltérését, akkor a következő értékeket kapjuk:

3. táblázat. Választókerületek választói arányának eltérése az országos átlagtól
Table 3. Divergence of the electors' rate of the constituencies from the country mean

	-10...-5%	-5-0%	0-5%	5-10%	10-20%	20%-
Magyar kerületek	1%	47%	45%	4%	3%	-
Nem magyar kerületek	2%	53%	40%	4%	-	1%

Forrás: Saját szerkesztés

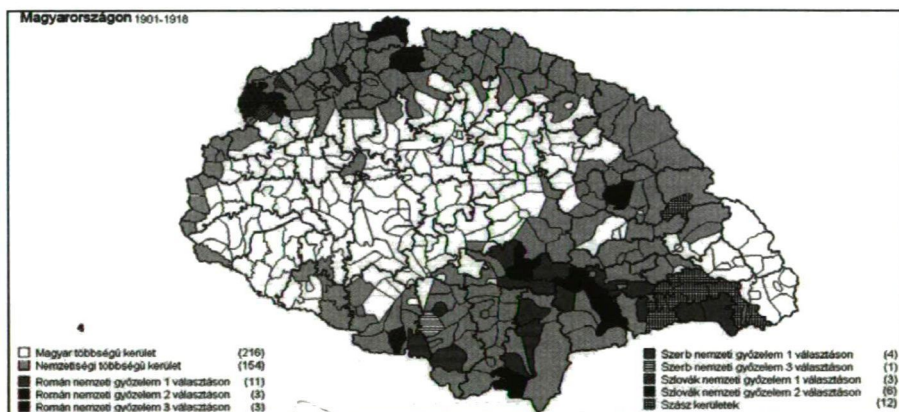
A táblázat adatai itt is hasonlatosak az előzőekhez, annyiban azonban eltér az így kapott értéksor az előzőektől, hogy a nemzetiségi kerületekben inkább az átlagtól alacsonyabb választói arány jellemző, mint a magyar területeken. A számításunk eredménye igazolja azt a szakirodalmi megállapítást, hogy a magyar területeken az átlagosnál magasabb volt a választásra jogosultak aránya, de az eltérés a magyar és nem magyar területek között nem túl jelentős. Érdemes azonban felhívni a figyelmet arra is, hogy az egyes választókerületek választói aránya jelentős szórást mutat. Ezt későbbekben térképen is ábrázolni fogjuk, így ennek az eltérésnek a regionalitása is jól vizsgálható lesz.

Adataink tehát arra engednek következtetni, hogy a nemzetiségi és magyar kerületek választói aránya a törvényhatósági átlagadatoktól szinte azonos mértékben tért el. Ez pedig arra utal, hogy a választók etnikai szerkezet választókerületi szinten is párhuzamban kellett, hogy álljon a terület nemzetiségi viszonyaival. A nemzetiségi területek választói, tehát meglátásunk szerint nemzetiségiek voltak. A kérdés pontos eldöntéséhez azonban szükségünk volna nemcsak a kerületi etnikai adatokra, hanem a cenzussal rendelkezők kerületi, vagy legalábbis járási szintű nemzetiségi adataira. Ennek hiányában azonban úgy gondoljuk, hogy a statisztikai vizsgálat közelebb juttat minket a viszonyok megismeréséhez.

E folyóirat korábbi számában megjelent tanulmányunkban az 1887 és az 1901 között lezajlott választások eredményei és a nemzetiségi viszonyok közötti kapcsolatot már bemutattuk.¹¹ A kerületek nemzetiségi karaktere és a kerület választóinak cenzusszerkezete közötti kapcsolattal egy későbbi tanulmányunkban fogunk foglalkozni.

2. térkép. Nemzetiségi pártok választási eredményei Magyarországon (1901–1918)

Map. 2. Election results of national parties in Hungary

Forrás: Saját szerkesztés

A tanulmányunkhoz kapcsolódó második térképen azokat a kerületeket ábrázoltuk, ahol nemzetiségi párti képviselők mandátumot szereztek.¹² Erre az 1901-es választás után került sor, hiszen a nemzetiségi pártok ekkor hagytak fel a passzív politikai magatartással, és kapcsolódtak be a választási küzdelembe.

Az 50%-os küszöbérték figyelembevételével 216 magyar többségi kerület volt. A fennmaradó 197 kerület nemzetiséginek minősíthető, hiszen minden esetben a nemzetiségek adták a többséget. A három választás időszakában a különböző nemzetiségek által szerzett mandátumok a következőképpen oszlottak meg:¹³

4. táblázat. A nemzetiségi pártok által megszerzett választókerületek

Table 4. Constituencies organized by the parties of the national minorities

	1. választáson	2. választáson	3. választáson
	elnyert kerület		
románok	11	3	3
szerbek	4	–	1
szlovákok	3	6	–

	1901	1905	1906	1910	Lakott kerület
	elnyert kerület				
románok	–	8	14	5	73
szerbek	1	1	5	–	7
szlovákok	4	1	7	3	56
összesen	5	10	26	8	136

Forrás: Saját szerkesztés

A 2. térképen jól láthatóak a nemzetiségi pártok törzsterületei. A szlovákok döntőrészt a pozsonyi és az árvai-liptói térségben értek el komolyabb sikert. Ezentúl a Bács-bodrogi Kulpiny-kölpényi kerületben Milan Hodžanak sikerült megszerezni az ott lakó szerbek támogatását is, és 1905-ben és 1906-ban kemény küzdelemben legyőzni ellenfeleit. Emellett még két egymástól igen távol eső nyitrai kerületben, a szeniceiben és a verbóiban született 1-1 szlovák mandátum. A szlovák jelöltek 1905-ben szerepeltek legjobban, amikor 7 kerületet hódítottak meg, ami a szlovákok által lakott kerületek 12%-át tette ki.

A román nemzeti párti politikusok által megszerzett területek alapvetően Dél-Kelet Magyarországon és Dél-Erdélyben helyezkedtek el. Arad vármegyében 5 választókerületben értek el sikert, ami mellett Krassó-Szörény három megszerzett kerülete is Erdélyen kívül volt. Dél-Erdélyben Fogaras, Hunyad, Alsó-Fehér tartozott a törzsterületükhöz. Észak-Erdélyben egyedül a Szolnok-Doboka vármegyei Nagyilondáról tudott egyébként három alkalommal Mihali Tivadar parlamentbe jutni.

Önmagukhoz képest a legsikeresebb választási eredményt a szerbek tudták felmutatni, ugyanis az általuk többségében lakott mind a négy kerületben sikerült választási győzelmet kiharcolniuk. Fehértemplom, Pancsova és Zombor választókerületének ők alkották a legnagyobb nemzetiségét, de ez a terület, leszámítva az 1906-os választást, a kormánypárt bázisához tartozott. A torontáli kerületek, a törökbecsei, a nagykikindai és az uzdini, tekinthetők bázisuknak. Ezenkívül Petrovicu István a románnak minősülő Krassó-szörényi Nagyzorlenc kerületet tudta 1907-ben, az időközi választáson meghódítani Graenzenstein Arthur elől.

A fenti tanulmányban kísérletet tettünk a választókerületek huszadik század eleji etnikai karakterének meghatározására. Kifejtettük azon álláspontunkat, hogy a terület nemzetiségi viszonya és a választópolgárok etnikai szerkezete között kapcsolat feltételezhető. A továbbiakban keressük azokat a forrásokat, melyek segítségével becslésünket pontosabb alapokra tudjuk helyezni, de úgy gondoljuk, hogy elegendő adattal rendelkezünk ahhoz, hogy a tendenciák tekintetben helyes képet rajzolhassunk. Térképeink egyes kerületei egyik nemzetiségtől a másikhoz átkerülhetnek, de ez tömeges méreteket nem ölthet, hiszen a nyelvhatár figyelembevételével csupán a kerületek 5%-a minősíthető bizonytalan kategóriájúnak. A későbbiekben térképeinket több időmetszetben is el fogjuk készíteni, melynek segítségével az ország etnikai szerkezetének a változása is jól ábrázolható lesz.

JEGYZETEK

1. Munkánkat a Bolyai János kutatói ösztöndíjprogram támogatásával készülő, a dualizmus kori képviselőket tartalmazó adatbázis elemzése alapján készítettük.
2. Katus László (1966): Über die wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Grundlagen der Nationalitätenfrage in Ungarn. In: Hanák Péter (szerk.): Die nationale Frage in der Österreichisch-Ungarischen Monarchie 1900–1918. Budapest. 149–216. old.
3. Munkánk alapja egy a Microsoft Office Access 2007 programon belül kialakított képviselői, választási, választókerületi adatbázis. A statisztikai vizsgálatokat az SPSS 17, a térinformatikai ábrázolást pedig a MapInfo 10 programmal készítettük.
4. Jelen tanulmányunkban terjedelmi korlátok miatt csak az 1910-es adatok feldolgozásának eredményét közöljük.
5. Az országgyűlési választásokkal foglalkozó munkákban szinte kivétel nélkül használt térkép, nem felel meg a térkép fogalmának. (Dr. Fodor Ferenc [é. n.]: A magyarországi országgyűlési képviselőválasztási kerületek térképei 1861–1915-ig. Budapest.) A térkép az általánosan elfogadott definíció szerint, a Földön és más égitesten vagy a világűrben található természeti és társadalmi jellegű tárgyak, jelenségek vagy folyamatok méretarány szerint kicsinyített, generalizált, magyarázó ábrázolása a síkban. A felszín elemeit ortogonális vetítéssel (párhuzamos és a képfelületre merőleges vetítésű sugarakkal) alaprajzszerűen vagy egyezményes jellel ábrázolja. A dr. Fodor Ferenc által szerkesztett szelvényeknek nincs méretarányuk, és a digitalizálás során kiderült, hogy az alaptérkép sem pontos, hiszen az összevetjük későbbi, megfelelő vetületi rendszerrel rendelkező Magyarország térképpel több esetben érintkezési hibákat lehet felfedezni.
6. Pap József (2009): Az 1887 és 1905 közötti országgyűlési választások eredményeinek statisztikai vizsgálata. Közép-Európai Közlemények, 2009/2. szám. 47. old.
7. Mivel a népszámlálás egyéb kategóriája miatt az önálló adattal rendelkező 7 nemzetiség nem teszi ki a lakosság 100%-át, így 6 kerületet az etnikai viszonyoknak megfelelően „újraosztani”.
8. Gerő András (1988.): Az elsőprő kisebbség. Népképviselő a Monarchia Magyarországon. Gondolat Kiadó. Budapest. 67. old.
9. Kristóffy József (1927.): Magyarország kálváriája. Az összeomlás útja. Politikai emlékek 1890–1926. Budapest. 229. old.; Gerő (1988): 62. old.
10. Katus László (1978): A nemzetiségi kérdés és Horvátország története a 20. század elején. In: Hanák Péter (főszerk.): Magyarország története 1890–1918. Budapest. 1015–1016. old.; Schönbraun Attila (2005): Páriaelit? Nemzetiségi képviselők a Magyar Országgyűlésben, 1900–1918. In: Ilonszky Gabriella (szerk.): Képviselők Magyarországon I. Budapest. 86. old.
11. Pap (2009): 41–49. old.
12. A nemzetiségi pártok választási eredményei, véleményünk szerint nem azonosak a nemzetiségek választási szereplésével. Hiszen egyrészt nemcsak az minősíthető nemzetiségi képviselőnek, aki egy nemzetiségi párt képviselője, másrészt pedig etnikai hovatartozástól függetlenül a megválasztott képviselő a választókerületének lakosságát képviseli, kiknek nem feltétlenül nemzeti hovatartozásuk alapján kell döntést hozniuk a választásokon ahhoz, hogy az országgyű-

lésben képviselve legyenek. Szendrei Ákos tanulmányában erre fel is hívja a figyelmet, rámutat arra, hogy a Román Nemzeti Párt román képviselői mellett hasonló számú román képviselő került be a parlamentbe más pártok színeiben. Szendrei Ákos: Jelöltek, kerületek, választások. A Román Nemzeti Párt szereplése a képviselőválasztásokon (1905, 1906, 1910). In. Egry Gábor–Feitl István (szerk.): A Kárpát-medencei népek együttélése a XIX–XX. században. Budapest, 275. old.

13. A nemzetiségi pártok választási eredményeit közli: Schönbaum (2005): 93–85. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Gerő András (1988): Az elsöprő kisebbség. Népképviselő a Monarchia Magyarországon. Gondolat Kiadó. Budapest. 294. old.
- Ilonszki Gabriella (szerk.): Képviselők Magyarországon I. kötet. Budapest. Új Mandátum Kiadó. 237 old.
- Ilonszki Gabriella (2009): Képviselők és képviselet Magyarországon a 19. és 20. században. Budapest. 322. old.
- Jean - Kecskeméti Károly Bérenger (2008): Országgyűlés és parlamenti élet Magyarországon 1608–1918. Budapest. 343–425. old.
- Katus László (1966): Über die wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Grundlagen der Nationalitätenfrage in Ungarn. In. Hanák Péter (szerk.): Die nationale Frage in der Österreichisch-Ungarischen Monarchie 1900–1918. Budapest. 149–216. old.
- Katus László (1978): A nemzetiségi kérdés és Horvátország története a 20. század elején. In. Hanák Péter (főszerk.): Magyarország története 1890–1918. Budapest. 1003–1063. old.
- Pap József (2005.): Az 1905–06-os alkotmányos válság és a nemzetiségi képviselők. In. Egry Gábor–Feitl István (szerk.): A Kárpát-medencei népek együttélése a XIX–XX. században. Budapest. 296–330. old.
- Pap József (2009/a): Az 1887 és 1905 közötti országgyűlési választások eredményeinek statisztikai vizsgálata. Közép-Európai Közlemények, 2009/2. szám. 41–49. old.
- Pap József (2009/b): A szlovákok által lakott választókerületek képviselőválasztásainak statisztikai vizsgálata 1887–1901. In. Acta Academiae Paedagogicae Agriensis Nova Series Tom. XXXVI. Sectio Historiae Eger. 147–162. old.
- Szendrei Ákos: Jelöltek, kerületek, választások. A Román Nemzeti Párt szereplése a képviselőválasztásokon (1905, 1906, 1910). In. Egry Gábor–Feitl István (szerk.): A Kárpát-medencei népek együttélése a XIX–XX. században. Budapest. 257–275. old.